

ius meminit Evangelium loquens, ait: *Hysso-
pum autem, cui circumposuerunt spongiam ace-
to plenam, quoniam herba est humilis; ipsius
Christi humilitatem congruenter accipimus, quam
circumdederunt, et se circumvenisse putaverunt:
unde est illud in Psal. Asperges me hysso, et
mundabor. Christi namque humilitate mundamur,
quia nisi humiliasset semetipsum factus obediens
usque ad mortem crucis, non utique sanguis
eius in peccatorum remissionem, hoc est, in no-
stram mundationem fuisset effusus. Sicut autem
siti Christi corporali nullum milites exhibue-
runt refrigerium, ita et spirituali, quam no-
strae salutis habet, et qua usque modo siti
regnans in caelis, paucissimi sunt qui succurre-
re velint. Quadruplici siti video quam plures
laborare, et ab ea graviter vexari. Quidam si-
tium inimicorum vindictam, de quibus intelli-
gi potest illud Isaiae prophetae (c. 25): *Quasi
turbo impellens parietem, et sicut aestus in
siti. Alii sitium honores, ambitionis siti ac-
tustantes, de quibus Isaia (c. 5): Nobiles eius
interierunt fame, multitudo eius siti exaruit.*
Alii sitium divitias: hi sunt avari, similes dra-
conibus, elephantis sanguinem sitientibus, de
quibus Iob (c. 5): *Bibent sitientes divitias eius.*
Alii tandem sitium voluptates, et libidinosas
carnis illecebras, quorum meminit Isaia cum
dixit (cap. 30): *Computrescent pisces sine aqua,
et morientur in siti.* Christo ergo Domino in-
iuriarum remissionem, divitiarum contemptum,
diglutatum, et honoris conculcationem, casti-
tatis amorem sitientibus, et exiis ab hominibus
postulantibus, omnes iam commemorati ita cru-
deles existunt, ut nec minimum aquae potum
ei porrigant. Sed audiant crudelitatis suae de-
bitam poenam, quam vaticinatus fuit Oseas
cum dixit (cap. 1): *Ponam eam quasi solitudi-
nem, et statuum eam velut terram incivem, et
interficiam illum siti.* Hanc sitim expertus fuit
ille Epulo, qui petiit ab Abraham guttam a-
quae ad refrigerandam linguam, quae tamen
minime fuit concessa. Verum si in hanc mi-
seram sitim incidere nolimus, oportet, ut si-
tim, quam habemus bonorum terrestrium, in
superiorum donorum, et caelestium charisma-
tum, et gratiarum sitim commutemus, et on-
gros imitantes, de quibus David (Ps. 103) ait:
Expectabunt onagri in siti. Haec est natura,
et ingenium onagrorum, ut quantumcumque
siti nimia vexentur, ex turbidis aquis minime
bibant, sed claras, et puras expectant inveni-
re, ut sitim suam pleant. Ha sane oportet,
ut qui voluptatum, honorum, et divitiarum si-
tim patiuntur, ex turbidis fontibus huius sae-
culi minime bibant, sed expectent pervenire
ad perennem illum omnium bonorum fontem,
quem desiderabat David, cum dicebat (Psalm.
41): *Sititit anima mea ad te fontem vivum.* Cui
sit honor, et gloria in saecula saeculorum.
Amen.*

HOMILIA VIII.

*Multiplici Patrum intelligentia pulchre e-
xornantur verba illa Christi Domini e
Cruce pendentis, consummatum est.*

Proposita verba Christi Domini adeo myste-
riis scitent, totque divina arcana in eis deli-
tescunt, ut in eorum expositione, et reseratio-
ne non brevem oporteat me habere sermonem.
Dum enim Christus Dominus: *Consummatum
est, dixit, pene innumeras, easque heroicas,
ac memorandas consummationes ab eo factas
brevissimo sermone comprehendit. Prima fuit
consummatio omnium sacrorum vaticiniorum.*
quae de ipso loquebantur. Secunda fuit pec-
cati regni, diaboli, et mortis tyrannice regnan-
tium consummatio, ut praedixerat Daniel (c.
9): *Consummabitur praevaricatio, finem accipiet
iniquitas, delebitur iniustitia.* De daemone ve-
ro Christus Dominus dicens (Ioan. 12): *Prin-
ceps huius mundi eicietur foras.* De morte tan-
dem per Oseam inquiens (Ose. 13): *Ero mors
tua, o mors.* Tertia consummatio fuit potes-
tatis, quae permissa fuit Iudaicis saevienti di-
christum, ipso dicente (Luc. 22): *Haec est ho-
ra vestra, et potestas tenebrarum.* Haec sane
consummata fuit, quia exinde non habuerunt
potestatem aliquam in illum: unde tunc fuerunt
consummati omnes eius labores. Quarta con-
summatio fuit legis Moysae: nam post mortem
Christi cessavit illa congeries praecceptorum
veteris legis, quam, ut dixit d. Petrus (Act.
15): *Nec nos, nec patres nostri portare poterunt.*
Quinta consummatio fuit iniquitatis, et
malitiae Iudaeorum, quae non amplius potuit
exerescere, quam ut auctorem vitae, et Crea-
torem suum interficerent. Ad quod sane allu-
debat Christus Dominus, cum dicebat eis (Mat.
23): *Implete mensuram patrum vestrorum: id
est, implebitis.* Solet enim Scriptura non se-
mel imperativum pro futuro usurpare. Fuit sex-
ta consummatio iniustitiae Christi erga Patrem,
qui pro omnibus peccatis de rigore iustitiae ei
satisfecit. Septima consummatio fuit ardentissi-
mi amoris erga homines: quia ut ipse dicit
(Ioan. 15): *Maiorem charitatem nemo habet, ut ani-
mam suam ponat quis pro amicis suis.* Octava con-
summatio fuit operis redemptionis, quod ei Pa-
ter commiserat, iuxta illud (Ioan. 17): *Opus
consummavi, quod dedisti mihi ut facerem.*

Verum haec omnia oportet fusius pertractare,
ut mira, quae latent in eis sacramenta,
paulatim delegamus. D. Hilarius, quem secutus
est antiquissimus Arnoldus Abbas (tractat.
de sept. verb. Dom.) ait per haec verba, *Con-
summatum est, significasse Christum Dominum
veteres Scripturas, quae de eo loquebantur,
perfecte completas, et consummatas fuisse: ver-
ba Arnoldi sunt: Nec tantum passionum sua-
rum finem, sed illarum etiam observantiarum
intelligi voluit, ut postquam advenerat veritas,
figurae cessarent, nec ultra superflue vexaren-
tur fideles spinosis circuitibus per devia a-
berrantes, cum indicaret eis ipsa Veritas viam,*

et loqueretur publice; qui loquebar, ecce adsum.
Et quidem in primis sacramentum illud ma-
gnum quod de lateris Adae dormientis costa
educeretur Eva, iam consummatum est, cum
ex latere Christi somnum mortis in cruce dor-
mientis diro lanceae mucrone aperto educta
fuerit Ecclesia, tot Martyribus, Virginibus, et
Confessoribus ornata. Sacramentum illud, quod
Cain innocentem fratrem suum Abel occideret,
eius errore terram tingens, iam consummatum
est: siquidem populus Iudaicus incredibili o-
dio Christum Dominum fratrem suum secun-
dam carnem immanissime interfecit, et san-
guinem eius in terram profudit. Sacramentum
illud fabricationis Arcae, quam Noe confecit,
in quo mundus protegeretur, dum cataractae
caeli copiosissimis aquis terram inundarent,
iam consummatum est: siquidem in Arca crucis
divini illius Noe Christi Domini totum genus
humanum ab inundante divini furoris proflu-
vio liberationem, et securum refugium invenit.
Sacramentum illud, cum arcus variis col-
oribus depictus in signum pacis in caelo ap-
paruit, iam consummatum est, cum Christus
Dominus velut arcus extensus brachiis in cruce:
Posuisti ut arcum aerum brachia mea, vari-
is coloribus, cruore sanguinis, spatorum can-
dore, livore vulnerum diversicolor cerneretur,
nos Deo Patri reconcilians, et amabile pacis
bonum in terram mittens. Sacramentum illud
Isaachi ligna super humeros gestantis, ut in
monte sacrificaretur, iam consummatum est,
cum Christus lignum humero portans in mon-
te Calvariae in ara crucis sacrificandus per-
rexit. Sacramentum illud Iacobi, manibus pel-
libus hoedinis cooperitis, eas pilosas esse si-
mulantibus instar manus Esau, ut patris ben-
edictionem compararet, iam consummatum est:
siquidem verus Iacob Christus Dominus pel-
libus hoedinis cooperitus, hoc est, veniens in
similitudinem carnis peccati, benedictionem
Patris nobis obtinuit. Sacramentum illud Da-
vidis inermis giganteum gloriose devincens,
eum tamen solo baculo, et quinque lapidibus
illum invaderet, iam consummatum est: siqui-
dem Christus Dominus nudus solo crucis baculo,
et quinque corporis sui vulneribus infe-
stissimum giganteum Goliath (daemone in-
telligo) non solum illius, sed enervavit, et pen-
tibus interemit. Sacramentum illud aenei colu-
brici, a Moysae exaltati in ligno; quem morsu
serpentis infecti inluentes saebantur, iam con-
summatum est, cum Christus Dominus velut
veneficus serpens (cum tamen re vera omni
peccati veneno caret) in crucis ligno exalta-
tus fuit: quem certe peccati morsu laerati in-
ternis fidei oculis conspicientes, et ei se con-
formantes, ab omni peccati morsu liberantur.
Sacramentum, inquam, illud iam consummatum
est. Tandem sacramentum rufae vaccae abs-
que macula, quae extra civitatem cremaba-
tur, cuius cineribus exterius sanctificabatur po-
pulus, et habilis reddebatur ad ingressum Ta-
bernae, iam consummatum est: siquidem
Christus Dominus velut vacca rufa, hoc est,
sanguine suo rubicunda, amoris igne combu-
sta, in ara crucis extra portam civitatis, in
sacrificium oblatas est, cuius sanguine pecca-

tores digni efficiuntur, ut media poenitentia
in regni caelorum tabernaculum admittantur.
Haec et similia, quae prolixum esset recense-
re, impleta, et consummata tunc fuerunt: *Ut
Prophetas tui fideles inveniantur, et ut oslen-
deret Christus Dominus, quod nec iofa unum,
aut unus apex praeterire debeat a lege, do-
nec omnia fierent.*

Secundus sensus praedictorum verborum po-
test esse, ut significare voluerit Christus Do-
minus, catholicae Ecclesiae aedificium tunc con-
summatum esse, licet Ecclesiae catholicae fab-
rica a primis nostris parentibus coeperit; in
lege tamen naturae, et scriptae ultimum com-
plementum minime accepit. Unde (Esd. libr.
3) dicitur: *Salmanasaras subiecit fundamenta
domus Domini, quae est in Hierusalem, et e-
xinde usque nunc aedificatur, et e-
xinde usque nunc accipit consummationem.* Lex
quidem naturae nec accepit fundamen-
ta in Ecclesiae fabrica, lex scripta erexit pa-
rietes; sed quia, ut ait d. Paulus (Hebr. 7): *Nil
ad perfectum adducit lex;* certe aequa lacunaria
superaedificare, et ultimum manum imponere
huic aedificio Christo Domino in lege gratiae
reservabatur. In cuius probationem pulchram
lego figuram (1. Par. 28), veritatem hanc in
Salomone adumbrantem. David enim filium
suum exhortans, ut aedificium domus Domini
perficeret, et ad finem usque perduceret, dixit
ei: *Viriliter age, et confortare, et fac ne
timeas, et ne paveas: Dominus enim Deus meus
tecum erit, et non dimittet te, neque derelin-
quet, donec perficias omne opus ministerii do-
mus Domini.* Hoc patris mandatum ad inguem
Salomon implevit. Ita aeterno Patre iubente
Christo, ut Ecclesiae catholicae aedificium con-
summaret, ipse perfecte adeo id explevit, ut
diceret (Ioan. 7): *Opus consummavi, quod dedi-
sti mihi.* Unde d. Paulus (ad Heb. 12) vocavit
illum *Auctorem, et consummatorem fidei:* et d.
Augustinus (lib. 4. de Gen. ad litt.) docet, quod
sicut Deus in mundi primordiis operi omnia
creationis sexto die expleverat, ut septimo re-
quiesceret die: tunc enim ait Moyses: *Et requie-
vit ab omni opere, quod paraverat:* ita Christus
in redemptione eundem servans ordinem, quem
ipse in operibus creationis observaverat, dixit
in cruce, *consummatum est, et septimo die* (Ps.
135) in persona Christi dicens: *Requiesceat caro
mea in spe.* Quibus consonant verba Isaiae se-
cundum versionem septuaginta Interpr. *Et erit
requies eius honor:* et originale Hebraeum ha-
bet: *Requies a laboribus.* Itaque Christus Domi-
nus tamquam sapiens, et locuples architectus
propriis expensis, propriae industriae catho-
licae Ecclesiae aedificium ita perfecte consum-
mavit, ut neququam de illo dici possit: *Hic
homo coepit aedificare, et non potuit consum-
mare.*

Tertius sensus dictorum verborum potest esse,
ut loquatur de consummatione peccati; ita
Augustinus dum ait: *Quis dicere poterat pecca-
tum consummatum esse, nisi is, qui ut pecca-
tum deleteret, consummatus est?* Quod mirabile
dictum D. Augustini aguilae comparatione in-
telliges, cui ipse Christus se comparavit, di-
cens: *Sicut aquila provocans ad volandum pul-*

ios suos, etc. Aquila enim cum draconem videt venientem in nidum ad rapiendos pullos suos, non fugit, sed cum illo acriter pugnat, ut liberet illos; accidit tamen saepe, ut ipsa interficiat draconem, et simul etiam eius veneno infecta moriatur. Ita certe Christo accidit, qui ut nos filios suos liberaret, cum morte, et peccato, eius auctore pugnavit, utrumque superavit, et utrumque interfecit. Sed ipse etiam in bello occubuit: unde impletum est illud (Hier. 46): *Fortis impexit in fortem, et ambo pariter ceciderunt*. Sic Samson, qui morte sua Philistaeos perdidit, et Eleazarus morte sua elephantem interfecit, et eos, qui in eo portabantur. Peccatum quidem incepit in dulcedine pomi in Paradiso, et finem accepit in amaritudine fellis, et mortis Christi in cruce. Unde recte dici possit (Prov. 23): *Ingréditur blande, et in novissimo mordebit, ut coluber*.

Quartus sensus sit, ut Christus Dominus, accipio felle, quod erat ultimum supplicium ei inferendum, dicens: *Consummatum est*, significare voluerit iam perfulisse omnes, et singulos labores, quos Pater illi perferendos praescriperat. Unde sicut solent oratores post integram orationis recitationem addere hoc verbum, *Dixi*, ut orationis consummatio omnibus innoscat; ita Christus Dominus, cuius totius vitae curriculum contempler velut eloquentissimam quandam orationem, habitam in publico huius mundi theatro, ut veniam delictorum nostrorum a Patre obtineret, eius exordium fuit incarnatio; divisio fuit circumcisio; narratio Evangelii praedictio: confirmatio multiplex miraculorum patratio: epilogus tota Christi passio; ita, inquam, finita oratione, adiecit Christus Dominus, *Consummatum est*, quod perinde fuit, ac si subiungeret, *Dixi*, nihil mihi ultra restat iam patiendum. Nam licet actualis mors restaret, iam tamen aderat in causa; et ideo verissime Christus dixit omnes suos labores iam consummatos esse. Habuit se etiam Christus in hoc salute aegroti praeslanda arctorem victus rationem praescribit; deinde rationes excogitat sudoris excutiendi, quo pravi humores expellantur; postea sanguinis mitionem adhibet, naturam exonerantem; postremo potionem aliquam amarum, qua penitus evacuata morbi radice sanitas restituitur. Ad eum certe modum Christus tanquam prudens medicus, utnos peccati morbo aegrotantes sanaret, primo quadraginta diebus, et noctibus ieiunavit, nihil prorsus gustans; deinde varios aëstus calores suslinens, et horti Gethsemani gravem tristitiam perferens, usque ad sanguinem sudavit: postea in praetorio Pilati copiosam cruoris mitionem passus. Supererat ei sumenda potio aceti amara, quam postquam ori admovit, quae ultima nostri morbi medicina erat, continuo subintravit, *Consummatum est*, quia nihil acerbum ulterius perferendum ei restabat.

Quintus sensus praedictorum verborum sit, Christum Dominum dixisse, *Consummatum est*, quia cum factus fuisset fideiussor noster, et ratione fideiussionis ad universa nostra debita solventa teneretur, nunc verbo illo explicat,

se pro redemptione nostra perfectam, et consummatam pretii solutionem Deo fuisse, dum in ara crucis tanquam in mensa totum sanguinis pretium profudit, et sacrificium, quod pro expiandis nostris peccatis a principio suae conceptionis offerre coeperat, perfecte tunc consummavit. Si enim attente contemplerur omnia Christi Domini opera, inventemus universam eius vitam fuisse velut mirabile Missae quoddam sacrificium Deo Patri oblatum. Primo ingressus est templum beatissimae Virginis, ubi *habitu inventus ut homo*, sacerdotales vestes induit, quibus exornatus orare posset Patrem, quia in sola divina natura manens orare non potuisset. Unde Apostolus dixit (Heb. 5): *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus*. Intrauit dicit, cum primam vocem emisit plorans, ut dixit Sapiens. Gloriam cecinerunt Angeli, dicens (Luc. 2): *Gloria in altissimis Deo*. Epistolam dixit, cum in templo sacrae Scripturae arca reserbat: Evangelium, cum ad turbas concionem habebat: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, pueri in die ramorum intonerunt, clamantes: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Primam memento pro vivis dixit: *Rogo Pater, ut sint unum, sicut et nos unum sumus*. Consecrationem in ultima coena fecit: *Hoc est corpus meum*, dicens. Memento pro defunctis in cruce dixit, dum pro peccatoribus vita gratiae functis oravit. Hostiam levavit, cum ipse factus hostia pro peccatis elevatus fuit in cruce. Agnus huius Missae, quos recitantes pectora percipiunt, qui adstant sacrificio illi, dixerunt, Evangelista attestante: *Multi revertentur percipientes pectora sua*. Nunc tandem in cruce dicit, *He Missa est*, dum ait, *Consummatum est*, quod perinde fuit ac si diceret, cum iam completum fuerit sacrificium, cuius inaequabili valore integram, perfectam, ac superabundantem solutionem pro peccatis generis humani, et copiosa eius redemptione Patri obtuli, nihil restat mihi solventium eorum, quorum fideiussor factus sum. Unde sicut inter nos, cum quis solvit integrum debitum, rumpitur chirographum, obligationem solventi continens; ita integro soluto pretio a Christo Domino, Deus chirographum nostrae obligationis cassavit, et cancellavit, ut expresse testatus est beatus Paulus, dicens (Coloss. 2): *Et vos cum mortui essetis in delictis, et praepitio carnis vestrae, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio affigens illud cruci*.

Philo Episcopus Carpasius (in hunc locum), et hic sextus sensus sit per verba illa: *Consummatum est*, significare ait Christum Dominum, amorem eius ultra progressi non potuisse, quia ut ipse praedixerat (Ioan. 19): *Major charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Quam interpretationem aliorum expositio confirmat, qui praedicta verba legunt interrogative, *Consummatum est?* Ita ut Christus Dominus praerardenti eius charitate plura, et plura tormenta pro hominibus pati desiderans, Patrem alloquens, interrogaverit eum, *Consummatum est?*

Septimus sensus sit, ut *Consummatum est*, dicens, pacem, quam mundo in natalitate dare coepit, Angelis proclamantibus, *Et in terra pax hominibus*, morte ipsa consummatam, ac perfecte stabilitam, et obsecratam esse ostendit. Consuevit non semel longum, ac diuturnum bellum matrimonium aliquo inter dissidentes partes contracto terminari, solutis tamen damnis iniuste illatis a parte illa, quae iniustum bellum foverat. Non dissimiliter orto bello inter Deum, et hominem, ad pacem statendam sponsalitia celebrata sunt inter unigenitum Dei Filium, et naturam humanam. Restabat tamen ad eandem firmandam pacem, ut humanum genus honori divino illata damna Deo persolveret. Verum cum solvendo illi non esset, idem Dei Filius pro nobis solvere, et Deo nos reconciliare decrevit: unde orta est pax illa consummata, de qua D. Paulus (Philip. 4) ait: *Quod exsuperat omnem sensum*, quia Filium Dei naturalem in mortem crucis tradidit, ut pacem inter nos, et Deum iniret, humanum, et angelicum superat captum, solumque tantum consilium in mentem Dei cadere potuit.

Alii tandem explicant, ut significare velit, Hebraeorum peccatum consummatum fuisse, ita ut de eo recte dici possit illud (Job c. 1): *Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem*, mortem quidem Christi. Unde d. Augustinus (sup. Psal. 7), in illa verba: *Consummetur nequitia peccatorum, et diriges iustum*, ait: *Tunc consummata est, cum homines in ipsum Deum ausi sunt manus iniicere*. Alii demum volunt per illa verba significare voluisse Christum Dominum mirabilem eius fortitudinem, et constantiam, qui difficillimum redemptionis negotium per varios casus, et per innumera discrimina rerum tandem aliquando ad finem usque perfectissime duxit. Quod praefiguratum videtur in magno sacerdote Aaron, ex cuius fimbria vestimenti mala punica, et tintinnabula pendebant: mala punica, quae coronam habebant, constantiam in coronando incepto opere significabant; sonora vero tintinnabula clamorem adumbrabant, quo verba illa: *Consummatum est, et Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*, in extrema vitae suae hora protulit.

Haec et alia, quibus apte explicantur proposita verba Christi Domini, paucis verbis pulchre comprehendit piissimus ille Taulerus (in exercitiis de vita Chris. cap. 49), ubi ait: *Consummatum est, quidquid aeterna sapientia constituerat, quidquid iustitia rigida pro singulis quibusque exigebat, quidquid charitas amanter poscebat, quidquid erat promissum Patribus, quidquid mysteria, figurae, caeremoniae, et scripturae praesignant; quidquid ad nostram redemptionem erat accommodatum, ac necessarium; quidquid in nostris abotendis debitis erat conducibile; quaequumque ad nostras explendas, resarciendasque negligentias conferebant; quidquid gloriosum, atque amicabile esse poterat ad sublimem demonstrandum amorem, quaeque pro nostra spirituali institutione, ac informatione desiderare potuissent; quidquid demum honestum, atque congruum erat miraculae redemptionis nostrae triumpho celebrando, atque victo-*

riae: cuncta haec ista sunt determinata verbo illo Christi: Consummatum est. Cui sit honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA IX.

De testamento, quod Christus Dominus, praecipue tamen in ultima coena recumbens, et in lecto crucis iacens condidit, in illa verba: Clamans voce magna Iesus, ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum: quae Patrum multiplici doctrina locupletantur.

Non possum non vehementer mirari, quosdam huius nostrae tempestatis scriptores, a liquin doctrina conspicuos, ausos fuisse dicere, non solum coetra totam priscorum Patrum antiquitatem, sed adversus clarissimam sacrorum voluminum monumenta, Christum Dominum proprie, et vere non condidisse testamentum. Unde aiunt, nullum in verbis Christi prolatis in cruce vestigium fuisse institutionis testamenti. Rem tamen ut altius repetamus, et cunctis catholicis innoscat, Christum Dominum verum condidisse testamentum, partim in discursu suae vitae, quia non semper omnia capita testamenti simul fuit; partim in ultima coena; partim in cruce pendente iam iam moribundum: observandum est in primis, satis usitatae esse in sacra Scriptura distinctionem veteris, et novi Testamenti, ut constat ex Hieremiae trigesimo primo, et Paulo (ad Galat. 4. et ad Hebr. 8). David etiam de veteri Testamento loquens in persona Dei testantis, dixit (Psal. 88): *Disposui testamentum electis meis*, id est, Patriarchis, et Prophetis, qui singulares Dei amici erant. Propheta vero Baruch de novo Testamento sermonem faciens in persona Christi, ait: *Statuam eis testamentum alterum sempiternum*. Ubi manifestum est loqui de Testamento novo, cum vetus abolitum in multis fuerit, novum vero remanserit. Inter quae duo Testamenta illud praecipuum intererat discrimen, quod in veteri terrestria bona Deus legabat, in isto Christus aeterna, coelestiaque imperiturl, ut notavit d. Paulus dicens (Galat. 4): *Melioris testamenti mediator est, quod melioribus sanctionibus sanctum est*. Quamvis autem multi velint, quod non inficior, Christum Dominum testamentum suum facere coepisse a principio suae praedicationis, dum legem impletibus vitae aeternae haereditatem sibi ab eo dandam pollicebatur: unde divus Paulus (Hebr. 7) dixit: *Melioris testamenti sponsor factus est Iesus*. Vocat illum sponsorem, quia testamentum Christi partim per modum pacti, et sponsionis factum est, promittendo dona caelestia, et haereditatem aeternam observantibus leges a testatore ipso praescriptas: unde ait: *Vos qui reliquistis omnia, et secuti estis me, centuplum accipietis, et vitam aeternam possidebitis*. Omnes autem haeredes instituit, quotquot per baptismum in filios legitimos re-

catholicam intellexisse, quam pro amoris magnitudine spiritum suum, ut inter amantes conuevit, vocabat. Itaque cum Christus spiritum in manus Patris commendavit, voluit hi Patres nos omnes commendasse; unde exinde specialis, et novo titulo coepit verificari illud Sapientis (Sap. 3): *Iustorum animae in manu Dei sunt*. Et iusti, qui antea in sinu Abrahae trahebantur; iam in sinu, et manus Dei traduntur. D. Augustinus (4. de Trinit. c. 13) clamare Christum ait, ut osenderet, non necessitate, sed voluntate sua ductum fuisse ad mortem, iuxta illud (Ioan. 10): *Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum resumendi eam*: idque fundatur in Graeco codice: nam ubi valgata nostra legit, *commendo*, utitur ille verbo quodam significante dari aliquid in depositum, quod in voluntate dantis est tradere, et reassumere. Unde simul etiam attestatur certitudinem suae resurrectionis. Nam quod in depositum datur, post exiguum tempus potest reassumi pro voluntate eius, qui depositum dedit.

Verum duo, quae hic excutienda se offerunt dubia, quae ad exactissimam proposita verba non parum proderunt, minime silentio praeteribit. Primum est, quid sit, quod cum Christus Dominus certissimus esset, animam eius a Patre protegendam, et recipiendam benevole in manus suas, immo et re ipsa receptam esse, cum clara eius visione frueretur; nihilominus tamen singulari consulti, ut clamore illo valido indicavit, animam in Patris manus commendavit. Huic dubitationi multiplex pro responsione occurrit Dominus, ad extirpandos, et dammandos varios errores, quos de veritate animae eius praeviderat futuros. Primo namque iugulavit errorem negantium, animas ad propria corpora posse restitui, in quo errore multi antiqui Philosophi velut talpae caeciterunt: nam iuxta lectionem Graecam, quam nuper allegavimus, utentem loco vocis, *commendo*, verbo, in depositum aliquid dare significante, manifeste hic error evincitur, cum depositum ex natura sua non sit perpetuum, sed deponenti aliquando sit restituendum. Quare cum anima in manus Dei, velut in depositum datur, ille tanquam liberalissimus depositarius, cum foenore cumulatori depositum sibi creditum restituit. Secundum refellit errorem ponentium animas mortales. Nam cum animam suam in manus Patris commendavit, aperte ostendit animam non perire simul cum corpore, sed a Deo in suo proprio esse conservari, atque adeo immortalem, et incorruptibilem esse. Tertio damnat haeresim, asserentem animas ex semine traduci, vel ex sole, et homine gigni, vel ex praeciante aliqua materia constitui. Quod quidem si verum esset, animae profecto eo redirent, unde originem sumpserunt. Cum ergo non nisi ad manus Dei redeant, non obscure colligitur, a Deo per creationem ex nihilo emanasse. Unde Iob et David (Psal. 118) dixerunt: *Manus tuae fecerunt me, et plasmaverunt me*. Recerunt quidem quoad spiritum, plasmaverunt quoad corpus. Quarto confutat Arrianorum haeresim, as-

serentium Christum caruisse anima rationali. Verbo divino eius vices supplente. Nam cum Christus commendaverit spiritum, qui altera pars erat humani sui compositi, apertissime constat, ipsum animam non caruisse. Nam Verbum divinum, cum sit perfectissimum quoddam totum, rationem partis informantis minime induere poterat. Secunda ratio sit, per illa verba Christum Dominum obtulisse Patri spiritum suum, tanquam in pretium nostrae redemptionis, quod Patri gravissimum fuit, quia in spiritu eius nullius prorsus doli vestigium erat. Ut enim in bono numismate, teste d. Isidoro (lib. 16. etym.), tria praecipue desiderantur, quod sit ex bono metallo, debitam, et veram habeat figuram, ac iustum quantitalis pondus, ne velut adullerina moneta, aliquo illo- rum deficiente, reprobetur; non dissimiliter Christus Dominus spiritum suum purissimum Patri obtulit, sine aliqua faece peccati; et qui per unionem hypostaticam impressam habebat substantialem ipsam imaginem Dei, ipsum scilicet Verbum divinum, de quo Apostolus (Heb. 1): *Cum sit splendor gloriae, et figura substantiae eius*: et qui tandem erat iusti ponderis, Ita ut in statera crucis positus, descenderet ad inferiores partes terrae, ut sic humilis nostra natura humana posita in altera lance staterae, elevata fuerit in coelum usque: unde Ecclesia cantat:

Beata cuius brachis
Saecl' pendit pretium.
Statera facta corporis,
Praedamque tulit Tartari.

Et licet verum sit, quod in cruce obtulerat in pretium redemptionis corpus, et sanguinem suum; ut tamen integerrima esset eius oblatio, et omnibus numeris absolutissima, obtulit etiam Patri animam, dicens: *In manus tuas commendo spiritum meum*. Certe in veteri lege differabat in hoc sacrificium ab holocausto, quod sacrificii pars una Deo offerrebat, altera sacerdoti remanebat; holocaustum vero totum integrum Deo tradebatur. Obtulerat quidem Dominus Iesus Patri corpus suum, quod pars erat sacratissimi illius compositi humani, sed volebat non tantum offerre sacrificium, sed holocaustum, et ideo simul obtulit ei spiritum, ut sic se totum ac integrum illi traderet, dicens: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*. Tertia ratio sit, commendasse Christum Dominum spiritum suum, ut doceret contra errorem Calvinii, quem praeviderat, quod cum dixit Patri: *Ut quid dereliquisti me?* nullo modo diffidentiae adductum ea verba protulisse: nam qui commendat aliquid in manus alterius, non diffidit, sed confidit potius in illo. Quarta, et singularissima ratio, observationeque dignissima sit, quod propterea Christus commendavit animam suam Patri, ut ostenderet invincibilem suam constantiam in confitendo se esse Filium Dei, cum adhuc in ultimo verbo suae vitae, tanquam verus, et naturalis Dei Filius Deum ipsum Patrem vocare non cessaret. Unde cum Christus Dominus mortuus fue-

rit pro hac veritate Catholicae fidei tuenda, quod ipse esset Filius Dei naturalis, fateri tenetur, ipsum proprie, et in rigore fuisse martyrem; immo et martyrum ducentem, et coronam, seu per excellentiam, et anonomasiam, martyrem. Ultima tandem ratio sit, Christum Dominum commendasse Patri spiritum suum, ne quispiam quantumvis iustus, et sanctus, tutum se, ac securum a daemone, qui insidiatus calcaneo vitae hominis, falso sibi blandiretur. Refert enim ex Bedae sententia historia scholastica, satanam super brachium crucis sinistrum extulisse, diligenterque observasse, an in animam e corpore Christi egressuram vis aliquod habere posset. Sed cum nullum maculae vestigium inveniret, Christo Domino dicente (Ioa. 14): *Venit Princeps huius mundi, et in me non habet quidquam*; recessit confusus, et desiderio suo omnino defraudatus.

Secundum dubium discutiendum est, quare Christus Dominus non dixerit, commendo animam, sed spiritum, cum antea dixisset (Ioa. 10): *Potestatem habeo ponendi animam meam*. Existimo rationem huius petendam esse a discrimine, quod versatur inter spiritum et animam. Anima enim dicitur ab animando: et ideo cum spiritus Christi animabat eius corpus, vocavit illum animam. At cum separatus, et non animae, sed spiritualia tantum exercet officia, vocat illum spiritum. Ut melius tamen hanc differentiam animae, et spiritus percipiamus, audiamus d. Hieronymum (in cap. 5. ad Galat. ant. med. tom. 9) id perdoctus, et eleganter explicentem in haec verba: *Aliquid sumamus exemplum: Caro terra, anima aurum, spiritus ignis vocetur: quamdiu aurum fuerit in terra, perdit vocabulum suum, et a terra, cui commixtum est, appellatur. Cum vero separatum ab humo, auri et speciem, et nomen accepit, aurum quidem dicitur, sed necdum probatum. Si autem per ignem excoctum fuerit, et purgatum, tunc auri splendorem, et ornatu sui accipit dignitatem: ita et anima inter humum, et ignem, hoc est, inter carnem, et spiritum consistens, quando se tradiderit carni, caro dicitur: quando spiritui, spiritus appellatur. Dixit autem Christus Dominus (Luc. 23): *Commendo spiritum meum, et non spiritum absolute*: nam licet anima nobis donata sit, non tam noster est, quam Dei, qui donavit. Unde ipse ait per Ezechielem (cap. 18): *Omnes animae meae sunt*. At licet Christus animam a Deo acceperat, sua tamen erat, cum ipse Deus esset, et illam creasset; et quia per nullum peccatum daemoneis potestati eam subdiderat, sicut nos peccando facimus, nisi postea dono Dei nobis restitatur. Tunc enim cum Stephano vere diceamus (Act. 7): *Suscipe spiritum meum*.*

Demum observatione dignum arbitror, quod Christus Dominus a Patre incepit primam vocem in cruce, dicens (Matth. 27): *Pater dimitte illis*; et ad Patrem etiam convertit ultimam hanc (Luc. 23): *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*. Ecce loquentem filium prodigum, sed sancta, et immaculata prodigalitate prodigum; qui cum omnem suam substantiam usque ad sanguinis profusionem cum peccatricibus animabus expenderat, fame,

et siti oppressus de redito ad Patrem cogitat, et oculos ad caelum levans; beatosque spiritus Patris sui ministros regio cibo ali, et caelestis pane saturari contemplantis, merito dicere poterat: *Quanti mercenarii in domo Patris mei abundant panibus? ego autem hic fame, et siti pereo*. Ibo ergo ad Patrem meum; *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*. Et cum etiam Deus sit totius bonitatis principium, et origo, voluit Christus Dominus significare, quod sicut a Deo omnis nostra actio, et operatio incipit oportet, ad eundem tanquam ad bonitatis perennem fontem terminari debet. Cui sit honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA X.

De variis figuris, mortem Christi Domini adumbrantibus, necnon de quibusdam eius circumstantiis in illa verba: Et haec dicens expiravit.

Propheta Habacuc contemplanens aeternum Patrem ducentem ad mortem primogenitum suum, ait (Gen. 22): *Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo*. Quibus verbis alludere videtur ad egressum Abrahami cum filio suo Isaac ad immolandum illum in monte Moria, qui secundum sententiam divi Augustini (serm. 31. de temp.) fuit idem locus, in quo Christus Dominus in ara crucis immolatus fuit. Sicut autem ibi non Isaac, sed aries mortem illius loco passus est, ita Christus non in quantum Deus, sed in quantum homo mortem sustinuit. Fuit enim figuratus per arietem, quem Deus in Exodo sibi immolari praecipiebat (Exod. 29): *Et offereis totum arietem in incensum super altare: oblatio est Domino odor suavissimus, victimam Domini*. Victimam haec sacrificium fuit eruentum, quod Christus in crucis altari Deo Patri obtulit. Unde quia sacrificium illius arietis figura erat huius, et eius odorem praeserebat, ideo dicit: *Oblatio est Domino odor suavissimus*. Huius etiam sacrificii odorem praesensit Dominus post diluvium, quando Noe placentis sacrificium ei obtulit (Gen. 8): *Omnes animae meae sunt. Odonatus est Dominus odorem suavitatis, et ait, nequamquam ultra maledicam terrae propter homines*. Ecce quomodo cum primum Deus huius percipit fragrantiam, et suavem odorem huius sacrificii, confestim quievit ira eius, et placatus est, foederaque amicitiae, et pacis cum homine statuit. Atque hae faciunt verba illa Levitici (cap. 2): *Ponet memoriale super altare in odorem suarissimum Domino*. Vocat propriissime sacrificium veteris legis memoriale, quia revera erat recordatio illius divini holocausti, quod Christus in crucis ara oblaturus erat. Verum sicut olim Asele fra- tre Iob ab Abner interfecto, omnes qui transibant per locum, in quo ceciderat, subsistebant, ut Regem narrat historia; Amasa quoque per fraudem a Iob extincto sanguine consperso in via, omnis populus ad videndum

eum gradum sisebat, ut ibidem narratur; ita in admirabili atque stupenda Christi morte oportet nos parumper sistamus. Et quidem licet permulta hinc argumenti consensanea (lib. 10) dixerimus, de Christi crucifixione agentes, plura mihi dicenda supersunt. In Deuteronomio enim habentur haec verba: *Quando inventum fuerit in terra hominis cadaver occisi, et ignorabitur caedis reus, egredientur maiores natu, et iudices tui, et metientur a loco cadaveris singularum per circuitum spatia civitatum; et quam viciniorum ceteris esse perspexerint, seniores civitatis illius tollent vitulum de armento, et ducent eum ad vallem asperam, et cadent in ea cervicem vitulae. Videmus hodie in publico foro montis Calvariae nobilitis Galilaei corpus mortuum; nullus tamen est, qui fateatur reum mortis esse, unde ad explorandum veritatem oportet examinare. Iudaei quidem non fateantur se esse reos: dicebant enim (Joan. 18): *Nobis non licet occidere quemquam.* Gentiles vero, qui satellites, et carnifices erant, excusant se, dicentes, ad eos non spectat mulcendorum causam examinare, sed quod eis praecipitur, iuxta munus suum executioni mandare. Iudas etiam se excusat, pretium, quod pro prodicione acceperat a Pontificibus, reddens eis. Pilatus lavit manus suas, dicens (Matth. 27): *Innocens ego sum a sanguine Iusti huius.* Ac tandem omnes se excusant, culpam in daemone reicientes, iuxta illud Christi Domini (Luc. 21): *Haec est hora vestra, et potestas tenebrarum.* Verum licet vanae sint, et futiles omnes istae excusationes, quia innocentia Christi Domini omnibus ita patula erat, ut nulla ratioe liceat quidquam detrimenti ei inferri, alia principerit, et quae nullam excusationem patitur, mortis Christi causa extitit, quam scilicet Isaias (cap. 53) praedixerat: *Propter scelus populi met percussit eum.* Re vera peccata omnia instar armatae cladis in Christum Dominum et cruce pendentem immaoiter irruerunt: dux illius crudelissimi exercitus superbia fuit, caput omnium vitiorum (Luc. 19): *Notulus hunc regnare super nos.* Avaritia graviter eum percussit, timens ne si superstes esset, divitiarum lacturam pateretur (Joan. 11): *Si dimittimus eum sic, venient Romani, et tollent locum nostrum et gentem.* Invidia sacrilegas manus in eum imposuit, aegre ferens honorem, qui a nullis Christo deferebatur (Mat. 27): *Sciebat enim quod per invidiam tradidisset eum.* Ira, et indignatio contra eum insurrexit, et indignati sunt sacerdotes populi. In reverentia mortem eius, a quo tot beneficia populus acceperat, palam postulavit, clamans (Joan. 19): *Tolle, tolle, et crucifige eum.* Calumniam illum circumvenit (Luc. 23): *Invenimus hunc subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dari Caesari.* Testimoniorum falsitas illum persecuta est (Matth. 26): *Cum accessissent multi falsi testes.* Injustitia illum condemnavit, eligens magis Barabbae vitam, quam Christi salvam heri (Joan. 18): *Non hunc, sed Barabam.* Mundanus timor ei mortem paravit (Joan. 12): *Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris.* Tandem Pilati ambitio, ne a dignitate caderet, et Caesarem offendere videretur, ut*

Iudaei proclamaverant, crudelissimam nequem, innocentissimo Dei Agno intulit (Matth. 27): *Videns, quod nihil proficeret, tradidit Iesum voluntati eorum.* Huius mortis typum satis expressum gessit regis Iosiae mors, ut legitimus de quo sacer textus ait (4. Reg. 23): *Similis illi non fuit ante eum rex, qui reverteretur ad Dominum in toto corde suo, et in tota anima sua iuxta legem Moysis.* Et Ecclesiastica historia tradit, quod mortuus fuit isle rex proximus arbori, et fonti, et quod ex tunc dato illa aruerunt in signum iniustitiae, qua ille occisus fuit. Et ut constet (ex tertio Esdr. cap. prin.), mors eius adeo deplorata fuit, ut per centum annos ea consuetudo vigeret, et nulli in unam congregati Hieremiae lamentationibus cantarent, quas multi referunt in hunc finem ab eo fuisse compositas. Atque huius lamentationis mentio fit (2. Paralip. cap. 25), et apud Zachariam (c. 20). Haec omnia quam egregie Christo Domino in cruce mortuo conveniant, facile erit aperire. Si de rege Iosia dicitur (4. Reg. 23): *Similis illi non fuit ante eum rex;* de Christo rege ait sponsa (Cant. 5): *Electus ex millibus:* et alibi (Cant. 2): *Sicut malus inter ligna silvarum, sic amicus meus inter filios.* Si mortuus est rex Iosias, eo quod favorem impertivit amico cuidam regi contra regem Aegypti, qui ingenti militum calvera in illum expugnandum properabat; Christus Dominus mortem sustinuit non solum ut faveret amico, sed ut liberaret inimicos (Rom. 5): *Qui cum inimici essemus, reconciliati sumus in morte Filii eius.* Si Iosias opposuit se regis Aegypti furori Christus furori iustitiae divinae se obiecit iam arcus sui sagittis confodere tentanti genus humanum (Ps. 7): *Arcum suum telendit, et paravit illum, et in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.* Et quod mirabilis est, nonnullas, quas divina iustitia sagittas emisit, Christus Dominus, quasi scuto protegens nos, in seipsam recepit, ut in persona eius testatur Iob, dicens (Iob 6): *Sagittae Domini in me sunt, quarum indignatio exhibet spiritum meum.* Quasi dicat; ita indignatus est contra me, ut ira eius videatur me totum absorbere. Sicut etiam mortuus est Iosias circa arborem; ita Christus mortuus est in arbore crucis. Et ille obiit circa fontem; etiam mortuo Christo fons lateris eius aqua, et sanguine scaturire coepit, Ioanne dicente (cap. 19): *Exiit sanguis, et aqua.* Ac tandem si in morte Iosiae communis fuit omnium plangens, familiaeque universae congregabantur, iuxta illud Zachariae (c. 12): *Erit plangens magnus in Hierosalem, sicut plangens Adadremnon in campo Maggedon;* ita per universas Ecclesias Christianorum familiae ad lacrymandam Christi mortem pie, et religiose congregantur. Plorent ergo eum reges, quia Princeps regum est (Apoc. 19): *Rex regum, et Dominus dominantium.* Plorent sacerdotes, quia mortuus summus Sacerdos (Psal. 109): *Tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Plorent duces, quia mortuus iustissimus dux: *Plorent et praecoptorem gentium, ut ait Isaias (cap. 55). Plorent divites, et pauperes, quia mortuus ditissimus pariter, et pauperissimus omnium (2. Cor. 4): Qui cum dices*

esses, pro nobis egenus factus est. Plorent mercatores, quia sapientissimus omnium negotiator mortuus est: sic enim seipsam appellavit: *Simile est regnum caelorum homini negotiatori, quaerenti bonas margaritas.* Plorent agricolae, quia perfectissimus omnium agriculor, et seminator mortuus est (Luc. 8): *Exiit qui seminat, seminare semen suum.* Ac tandem ut unico verbo multa comprehendam, omnes et singuli plorare debent illum, siquidem pro singulis mortuus fuit, ita ut verba d. Pauli merito quisque sibi usurpare possit (Gal. 2): *Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me.* Quando amici Iob ad consolandum illum venerunt, qui in sua prima gloria, ac regali maiestate cognoverant omnibus regibus orientalibus ditiores, ac potentiores, atque sapientem adeo, ut omnes eo loquente tacerent, digitum ori imponentes; cum postea eum in sterquilino positum conspexerunt a planta pedis usque ad verticem capitis lepra percussum; liberis, servis, ac re omni familiari orbatum, a propria coniuge despectum, sic attoniti, suspensi, et stupidi permanserunt, ut septem diebus muti, et absque loquela coram eo sederent. Quid faciam ego bone Iesu, si te ex una parte considero in throno regali maiestatis, Deo consubstantialem, divitiis affluentem, summa omnipotentia praeditum, maiestatis splendore coruscantem, in sinu Patris existentem; et nunc alia parte te video in sterquilino positum, inter calvarias, et ossa damnatorum undequaque exulceratum; pedes clavis in ligno confixos, caput spinis obstitum, ossa omnia dissoluta, scapulas flagellis laceratas, faciem lividam, despectum, Indubrio habitum, derelictum ab omnibus, etiam a Patre; cur hoc stupendum spectaculum non plorabo, et maiori circumdatus stupore, quam illi amici Iob, elinguis, ac mutus absque loquela persistam? non tacente tamen pupilla oculi mei, quae crebro tuam mortem laerymatur. Itaque ut ad id, unde non nihil digressus sum, redeam, non solum creaturae rationis participes, sed et mentis etiam expertes, ut sol, luna, lapides, terra, et velum templi, obsequitate, terrae motu, collisione, scissura, doloris indicia, quo poterant modo, exhibuerunt. Pulchre etiam eandem Christi Domini mortem delineatam reperio in morte alterius regis Israel, nomine Achab: hic enim multato habitu in bello contra Syros, cum in curru suo existeret, percussus sagitta fuit inter pulmonem, et stomachum, et sero mortuus est, et sanguis effluxit in curru suo; et quod inde secutum est, fuit, quod nusquamque in desideratam suam patriam rediret, praecone intonante in universo exercitu (Phil. 2): *Unusquisque revertatur in civitatem, et in terram suam.* Certe Christus Dominus habitu innocentis ut homo, ut ait Paulus, pugnavit in bello contra infestissimos hostes, mortem, mundum, et diabolum: curru eius crux erat, quam trahentem charitas Patris, et obedientia Filii. Percussus quidem fuit non solum inter pulmonem, et stomachum, sed in omnibus sui corporis membris, ita ut a planta pedis usque ad verticem capitis non esset smitas in eo. Sicut autem rex Achab cum mortuus fuit, stabat; ita Christus Domi-

nus non iacens, sed stans in cruce obiit: et sicut mors illius Regis serotino tempore fuit; ita Christus Dominus, qui iuxta Augustini (lib. 4. de Trin. cap. 7. et 18. de civ. cap. 2), Chrysostomi (ser. de nat. Ioan. Bapt.), d. Thomae (sup. cap. Ioan. 2) sententiam obiit 25. die Martii, cuius optimam congruam reddidit Iren. (lib. 5. cont. haeret. c. 23): *Quia decuit Christum eadem die, qua homo creatus est, mori, quia pro illo redimendo, et veluti recreando moriebatur: tempore etiam serotino mortuus est.* Mattheo dicente, quod iuxta horam nonam exclamavit, dicens: *Deus meus, Deus meus, ut quid me derelquisti?* et statim subiungit exprisae. Et sicut effectus mortis illius Regis fuit, ut quisque in patriam suam rediret; ita etiam ex Christi morte hoc tantum bonum secutum est, ut homines ad caelestem patriam, unde exules erant, revertantur, prout bono latro tunc expertus est, qui eo die in Paradisum introivit, iuxta munificam Christi promissionem (Luc. 23): *Hodie mecum eris in Paradiso.* Ac tandem sicut de Rege illo ait sacer textus (3. Reg. 12): *Mortuus est Rex, et prius est in Samariam, sepeliveruntque Regem in Samaria, et locerunt currum eius in piscina Samariae, et linerunt canes sanguinem eius;* ita Christus Dominus duces in custodiae sepulchri, Samaria enim custodia interpretatur, et immisissus fuit curruis crucis cruentae in piscinam sacri baptismatis, quod ex virtute eiusdem crucis, et cruoris eius vim habet ad abluendum, et expianda peccata. Ac tandem sicut tunc canes lixerunt sanguinem curruis; ita Gentiles in canibus representati, iuxta verba Christi Domini ad Chanaanacem mulierem gentilem (Matth. 7): *Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus, siam meditationis lingua Christi vulnera ad fidem iam conversi linguam, et sacrum eius cruorem, velut infantes haec ad ubera matris, sngant. Extat et alia insignis mortis Christi figura, quam (Num. 19) legitimus, de vacca rufa, quam Dominus sibi immolari mandavit: *Praeripe filius Israel, ut adducant ad se vaccam rufam actatis integrae, in qua nulla sit macula, nec portaverit iugum, et subdit: Tradetisque eam Eleazaro sacerdoti, qui eductam extra castra immolabit in conspectu omnium.* D. Gregorius (in comm. Psal. quinquagesimi) ait, vaccam hanc humanitatis Christi imaginem gessisse: illa enim rufa erat: haec enim ratione Sponsa dicebat (Cant. 5): *Dilectus meus candidus, et rubundus, et qui eius fuit typus, rufus erat, ut (1. Reg. c. 16) legitimus.* Nisi dicamus rufam esse, quia proprio erat cruore rubricata. Erat etiam sine macula, ut et ipse iudex ingenue fassus est, dicens (Joan. 18): *Ego nullam in eo invenio causam.* Erat item aetatis integrae: nam licet quidam, ut auctor est Tremaeus (lib. 2. cap. 39), voluerint Christum Dominum prope quinquagesimum annum obisse, fundati in illo Ioannis 8. *Quinquaginta annos nondum habes.* Alii, ut refert divus Augustinus (lib. 2. de doct. Chris. cap. 28), accessisse anno quadragesimo sexto vitae suae, ad responsum Iudaeorum attendentes, quadraginta et sex annis adhaerent, esse templum hoc. Alii cum Valentino haeretic, tesle divo Epiphonio*

(haeres. 32), affirmavit mortuum fuisse anno trigésimo: cuius errori subscribere quidam non pauci graves auctores ex Graecis, et ex Latinis Tertullianus (advers. Iudaeos cap. 2). Et licet Philastrius (de haeresib. cap. centes. sept.) unum supra triginta annos tribuat vitae Christi: quod etiam sentiunt, qui decimo septimo anno Tiberii Christum tradunt passum, ut Orosius (lib. 7. histor. cap. 4), necnon qui tantum per annum post baptismum praedicasse Christum arbitrantur, ut olim Gnostici apud Irenaeum (lib. 2. cap. vigesimo octavo). Ac tandem licet Cyrillus Alexandrinus (in Isaian cap. 20), dum duos praedicationis Christi annos tantum concedat, videatur triginta duos annos dumtaxat Christo tribuere, quem Cassiodorus imitatur in sua Chronica; divus tamen Epiphanius triginta tres annos Christo tribuit, et Beda (de ratione temp. 44) ait, Habet tamen, ni fallor, Ecclesiae fides Dominum in carne paulo plusquam triginta tres annos usque ad suae tempora passionis vixisse: quod et ante ipsum dixerat Irenaeus, relatus a divo Hieronymo (de scripto. Eccl. cap. 6). Erat igitur Christus Dominus vacca illa rufa, perfecta, et integre aetatis, cum ad monem sacrificandus venit. Quod si vacca illa educebatur extra castra, idem prorsus configit Christo, Apostolo eius dicente (Heb. 13): *Extra portam passus est.* Et quia oblatio eius futura erat verum holocaustum, in quo totam animam, et corpus, et quicquid in ipso erat ad immolationem aptum, pro nobis Patri obtulit, et in holocausto ad comburendam hostiam opus erat ligna ferre, ipse velat alter Isaac crucis lignum sustulit humeris suis, *Batians sibi crucem exivit in eum, qui dicitur Calvariae locus.* Et sicut tandem vacca illa igne combusta eius cineribus aqua madefactis immundi purificabantur; ita Christo Domino amoris igne accenso, et in holocaustum pro nobis Patri oblatum in cruce, purissimo eius sanguine inquinati peccatores purificantur. His subnectamus diluvii Arcae figuram. Perfecerat Noe Arcam illam, in qua servanda erat generatio iustorum, et ingressa sunt in illam animalia munda, et immunda: et tunc cataractae coeli cooperunt aperiri, et universa terra aqua repleta est. Haec Arca Christum praefigurabat: quia in eo, sicut in illa, ab ira Dei praeservari debemus. Perfectum fuit hoc Arcae opificium, quando perfecta fuit aetas in Christo, ut pro nobis moreretur. Tunc per vehementem eius apprehensionem ingressa sunt in animam eius, tanquam in Arcam Noe, animalia munda, et immunda; iusti scilicet, et peccatores. Ibi non solum regiae aquilae, simplices columbae, turtures castae; sed etiam serpentes callidi, basilisci, viperae, scorpiones, leones, lupi, ursi, et vulpes: boni scilicet, et depravati homines per aves illas, et animalia haec adumbrati, in illam, ut protegerentur, intrarunt; mali quidem ab ira Dei; boni vero ab insidiis Diaboli, qui circum quaerens quem devoret. Sicut autem super Arcam apertis cataractis caeli, et ruptis fontibus abyssi coepit tempestas irae Dei irruere; ita super Arcam illum corpus Christi, animam eius continentem, divinae iracundiae imber copiose descendit: cum

omnia, et singula eius membra variis tormentorum generibus acriter vexarentur. Tanta autem dolorum copia animam Christi inundavit, ut clamaret ad Patrem (Ps. 68): *Sateum me fac Deus, quia intraverunt aquae usque ad animam meam, infusus sum in lino profundi, et non est substantia.* Tandem mortem Christi, et mirificos eius fructus Samsonis gesta, et mors admissim adumbrarunt, et elegantibus verbis erudite satis prosequitur Hieronymus Laurentius (in aurea illa sua Silva allegorica): *ait enim: Samson solet esse typus Christi, et ut occidit leonem, est Christus convertens gentiles: et ut ingressus ad meretricem, Christus est veniens ad gentes. Idem ligatus, et illusus est Christus a Iudaeis illusus; et ut Samson multo plures occidit in morte, quam vivens, manifeste id ostendit excellentiam victoriae Christi in morte habitae de daemonibus, et ceteris hostibus; et ut obsessus in civitate Gazae surrexit media nocte, et tulit portas civitatis, est Christus resurgens ex mortuis; et ut Samson fuit fortis, et infirmus, ita Christus apparuit fortis, et infirmus: vel ipsa Ecclesia, quae est corpus Christi, habet fortes, et infirmos. In Samsonem etiam qui leonem tenuit, et occidit, et in ore mortui leonis facum mellis invenit, significatum est, quod in superbis, in quorum ore putor fuerat blasphemiae, esset postmodum dulcedo laudis, et gratiae Dei. Et ut ille Samson sitiens, de molarum dente asini, invocato Deo, aquam, ut biberet, hausit: ita et Christus de immundo, et duro gentium populo fide credentium tanquam refrigerii populo saturatus est. Maxilla quoque eiusdem asini, de cuius dente molari aqua copiose effluerat, occidit mille viros. In maxillis, et dentibus oris eloquium intelligitur. Doctrina igitur eorum, qui ex Gentibus crediderunt, perfecto quodam numero finitur. Samson vero hostes suos, atque adversarios tribus modis interfecit, et occidit; dum alii non credendo fidei, mortuum peccato. Opus hoc maxillae elevatio appellatur: ita enim doctrina, et praedicatione Evangelii magnificata superat omnem terram, ut eam omnes gentes ubique elevatam mirentur. In illis igitur vulpibus figuratum est, ut per dolosos, et sanae fidei inimicos, quorum principatus in caudis est, pars post tergum relicta, pars circa fructus Christo adversantium vexarentur. His adde figuram botri ex ligno pendentis, qui speculatoribus ad Israelitas delatus fuit, quam his verbis eleganter edisserit Gregorius Nysenus (in vita Moysi): *Racemus ex ligno dependens quisnam alius erit quam is, qui in novissimis saeculis ex ligno pendit? cuius sanguis potus factus est credentibus salutaris, Moysse id aenigmatice praedicante; sanguinem enim vineae bibebant, quae ex re salutaris passio Christi praenunciatur.* Ad idem D. Augustinus ait: *Dicitur esse Dominus botrus vineae, quem ligno suspensum de terra promissionis, qui promissi erant a populo Israel, tanquam crucifixum attulerunt.**

Porro iam triplicem mortis Christi circumstantiam observatione dignissimam in medium producimus. Prima est, quod mori voluerit in medio terrae, ut David vaticinatus fuerat: *Operatus est salutem in medio terrae: de qua cir-*

cumstantia licet libro decimo, agens de Christi crucifixione, non pauca dixerim, alia hoc loco dicenda supersunt. Fuit quidem Christus Dominus quasi lucerna ardens in candelabro crucis posita; et ideo oportebat illum constitui in medio, ut melius inde omnes eius lucem participarent. Erat etiam Christus Dominus centrum nostrum, extra quod nulla potest esse quies; et ad id ostendendum medium locum terrae elegit. Et forte haec fuit causa, ob quam antiquum valde fuerit Christo, semper medium eligere locum: nam sicut inter divinas personas, quia ipse Filius Patris est, medium tenet locum secundum ordinem originis inter Patrem, et Spiritum sanctum; sic etiam in quantum homo, medium semper elegit locum. In medium utriusque virginis conceptus; inter duo animalia natus, iuxta illud Abac. 2. (secund. expos. 70): *In medio duorum animalium cognoscere; parentes eius illum quaerentes in medio doctorum in templo invenerunt; in transfiguratione inter Moysen, et Eliam se constituit; in morte inter duos latrones crucifigitur; et postquam resurrexit, apparuit discipulis in medio eorum dicens, Pax vobis.* Elegit autem Dominus toties medium locum, tum propter rationem iam dictam, tum ut ad virtutem capessendam excitaret, quia, ut ait prologium Philosophorum moralium: *In medio consistit virtus.* Unde Boetius (lib. 4. consol.) dixit: *Firmis viribus medium occupate, quicquid aut infra subsistit, aut ultra progreditur, habet contemptum felicitatis: unde dictum est:*

... Medium tenere beati.

Adde quod per hoc monemur tradere cor nostrum Christo Domino ad habitandum in illo, cum cor humanum sit in medio corporis. Unde sicut ipse in principio mundi plantavit lignum vitae in medio paradisi, et apparuit Moysi in flamma ignis de medio rubi; ita desiderat collocari a nobis, et habere sedem in medio nostri, hoc est in corde. Et hinc est, quod loquens Deus de mandatis divinis, ait per Salomonem (Prov. 4): *Custodi ea in medio cordis tui.*

Secunda circumstantia est, quod voluerit Christus Dominus mori in aere: quam perpendens d. Athanasius (lib. de incarn.) ait: *Dominus venit, ut diabolum praecipitaret, aeremque purificaret, et viam ad coelum nobis muniret: et paulo post: Solus ille in aere moritur, qui in cruce vitam finit: quare non sine ratione eam Dominus sustinuit: ita enim sublimatus aerem purgavit ab omni diabolica, aliorumque daemonum infestatione, dicens (Luc. 10): *Videbam satanam sicut fulgur de coelo cadentem.* Eandem rationem his verbis tradit d. Chrysostomus (hom. de cruc. et latr.): *Haec de causa in excelso, et non sub tecto immolatur, ut universus aer in excelso immaculatae ovae de letro odore mundetur.* Sanctificaverat Christus Dominus terram, pedibus suis illam calcando; sanctificaverat aquam, Iordanem ingressus, ut aqua eius baptizaretur, sanctificaturus postea ignem, in specie ignis mittens Spiritum sanctum: solum restabat, ut aerem san-*

CARTHAGENA DE SS. TRINIT. ET CHRIST. DOM. — Vol. IV P. II.

ctificaret, et ad id asserunt praedicti Patres voluisse in aere mori. Dicamus etiam, mortem in aere elegisse, ut significaret, tum quod sicut aer est medius inter coelum, et terram; sic morte sua ipse mediator fuit inter Deum, et hominem: tum quod sicut aer est omnibus communis, et inter omnia elementa communissimus, adeo ut licet multi dicant, haec est terra mea, hic ignis meus; nullus tamen similem sermonem unquam usurpavit de aere, ut diceret, hic est aer meus; ita Christus Dominus ut significaret mortem, passionemque suam non esse instar aliorum martyrum, qui sibi solis proficiebant, sed omnibus esse communem, et ad omnes extendi: quia, ut ait d. Leo (serm. 1. de nativ.): *Sicut a reatu nullum liberum reperit, ita pro liberandis omnibus venit.* Atque hinc ad tertiam circumstantiam subiiciendam ansam sumere licet, nimirum quod non in civitate, sed extra portam passus fuerit. Id enim fecit primo, quia locus ille communior erat, et omnibus patens: nulli enim praefidit aedibus ad participandum, si vellet, miraculis mortis Christi fructus.

Secundo, ut veritas responderet figurae: nam sicut sacrificium Christi fuit signatum in Abel, ita etiam et modus illius: quemadmodum enim Cain eduxit fratrem, ut eum in campo occideret; et Iudaei eduxerunt Christum extra civitatem, ut eum interficerent. Et sicut vitulus, et hircus, quorum sacrificium solemne fuit ad expiationem totius multitudinis, extra castra comburebantur, ut (Levit. lib. 16) legitimus, et meminit illius divus Paulus, dum loquens de praedictis animalibus (Heb. 13) ait: *Horum corpora cremantur extra castra; ita Christus tanquam victima extra Hierosolymitanam urbem in monte Calvariae oblatum fuit.*

Tertio, ut significaret Christus Dominus parum suam mortem profuturam esse illius urbis genti, quamvis non ex defectu eius, sed ex culpa illorum; ideo extra portam mori voluit. Quarto, quia secundum legem Moysis praecipiebatur, ut blasphemus duceretur extra castra; Christus autem Dominus non diffites se esse Filium Dei, iudicatus fuit blasphemus: *Blasphemavit, quid adhuc egenus testibus? et ideo extra portam urbis mortuus est.*

Ultimo, ut ait divus Thomas (3. part. quaest. 86. art. 10. ad secundum), passus est Christus extra civitatem, ut nobis exhiberet exemplum exundi a mundi conversatione, iuxta illud Pauli (ad Hebr. 16): *Excavum igitur ad eum extra castra, improprium eius portantes.* Cui sit honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.